

Apeninski polotok pred nastankom Rima

1.) Apeninski polotok je zaradi ugodnih podnebnih razmer-sredozemsko podnebje naselilo več različnih ljudstev.

Prvotnim prebivalcem so se okoli leta 1000 pr. kr. Priključili priseljenci indoevropskega izvora- Italiki(italska plemena-od tod ime Italija).

Sestavlja jih več plemen:

- Latino-faliski(naselili so se v Laciju in na S v predelu Falerijev)
- Umbrijsko-sabelska plemena:Umbrijci, Sabini, Marsi, Vestini, Oski, Kampani, Lukani, Bruti(naselila so se v Umbriji, Kampaniji in J Italiji!
- Iliri:Veneti(po kopnem-Benečija, Furlanija, današnja Slovenija), Jepigi, Mesapijci(po morju-V obala Apeninskega polotoka)

2.) Na območju današnje ligurske obale (od Genove do Alp) so prebivali Liguri- avtohtoni staromediteranski prebivalci.

3.) V 8. stol. pr. kr. velja na Apeninskem polotoku omeniti Grke, ki so še iz časa grške kolonizacije Sredozemlja naseljevali južne obale polotoka (t.i. Velika Grčija) in vzhodni del Sicilije,

4.) Etruščani, katerih izvor še ni pojasnjen pa so se naselili severno od reke Tibere na ozemlju današnje Toskane vse od Padske nižine (Etrurija).

S tem je bilo zaključeno zgodnje obdobje naseljevanja Apeninskega polotoka, saj je Padska nižina , ki so jo okoli leta 400 osvojili Galci (keltsko pleme), še dolgo ostalo zunaj zgodovinske enotnosti današnje Italije.

Etruščani

S svojo prisotnostjo na območju današnje sr. Italije so Etruščani močno vplivali na kulturni in politični razvoj Apeninskega polotoka.

1.) Politični razvoj:

- ustvarili so svojo civilizacijo med propadom Grčije in vzponom Rima
- njihov izvor ni razjasnjen. Obstajata 2 teoriji :
- Avtohtono ljudstvo
- prišli so iz male Azije
- Grki so jih poimenovali Tireni (danes pa se po njih imenuje Tirensko morje)
- Rimljani so jih poimenovali Tusci (danes pa se po njih imenuje Toskana)

2.) Gospodarstvo Etruščanov:

- pašništvo (drobnica, prašiči)
- pastirstvo
- poljedelstvo(žito,vino,sadno drevje-pridelali so 15x več žita kot okoliške pokrajine, prvi so izdelovali testenine (iz meda, kisa in zdroba), pekli so pecivo iz moke)

3.) Obrt:

- velika nahajališča rud (železo, baker, svinec)
- znani oblikovalci brona, srebra, najbolj pa zlata~ZLATI MOJSTRI
- lesna industrija:izdelovali predvsem ladje, imeli močno mornarico-pomorska

trgovina, zelo razvite in dobro zgrajene ladje.

4.) Družba:

- ✦ Sužnjelastniška
- ✦ Vodilni položaj so imele aristokratske-plemiške družine
- ✦ Na čelu teh družin so bili posvetni in verski poglavarji
- ✦ Pomembno vlogo ima družina
- ✦ Velik pomen ima ženska ki je splošno cenjena in spoštovana

5.) Kultura:

- ✦ Vplivali so na Rim
- ✦ Mnogobožci(bog-Tinia, boginja-Uni)
- ✦ Prihodnost so svečeniki napovedovali iz leta ptičev in iz živalskega drobovja
- ✦ Znani so po nekropolah-mesto mrtvih izklesano iz skale
- ✦ Pisavo so prevzeli po grškem alfabetu
- ✦ Bili so kulturni posredniki med Grki in Rimljani

6.) Etruščani so od Grkov prevzeli:

- ✦ Pisava
- ✦ Kiparstvo
- ✦ Keramika
- ✦ Slikarstvo

7.) Rimljani so od Etruščanov prevzeli:

- ✦ Arhitektura
- ✦ Prerokovanje
- ✦ Gladiatorske igre in igre z vozovi
- ✦ Triumf:zmagovalni pohod skozi mesto po uspešno opravljeni bitki

8.) Bitka za prevlado nad pomorstvom in trgovino: Etruščani in Grki so se okoli leta 540 pr. kr. Spopadli. Zmagali so Grki, v vojni pa so se na strani Etruščanov borili tudi Kartažani.

Nastanek Rima

1.) Legenda:Romul in Rem, 21. 4 . 753 pr. kr., Palatin(eden izmed sedmih gričev na Marsovem polju)

2.) Zgodovina:okoli leta 1000 pr. kr., Palatin

3.) 7 gričev:Aventin, Celij, Eskvilin, Kapitol, Kviminal,Palatin, Viminal

4.) Politična oziroma državna ureditev na začetku:

- ✦ Obdobje med 8. in 6. stol. Pr. kr. → KRALJEVINA(7 kraljev)→200let
- ✦ Okoli leta 800 pr. kr. Nastanejo naselbine(prve pri gričih Palatin, Eskvilin, Viminal, Kvirinal)

Sedem Rimskih kraljev			
Prvi	ROMUL	Latin	- uvedel praznik 7 gričev: septimontium - tujcev niso izganjali ampak so jih selili na Kapitol - zaradi pomanjkanja žensk so ugrabili Sabinke
Drugi	NUMA POMPILIJ	Sabin	- vladal miroljubno - uvedel številne verske obrede - sestaviti je dal koledar - uvedel je še 2 meseca (januar in februar)
Tretji	TUL HOSTILIJ	Latin	- napadel in osvojil Albo Longo - prebivalce nasilno odpeljal in naselil na Celij - bojeval se je proti Sabinom - s svojimi uspešnimi akcijami je Rimu zagotovil prevlado nad okoliškimi kraji
Četrti	ANK MARCIJ	Sabin	- utrdil mesto in ga razširil z izgradnjo mostu čez reko Tiber - zgradil пристanišče ob Tiberi-Ostija - razširitev rimske trgovine
Peti	TARKVINIJ PRISK	Etruščan	- na Kapitolu dal postaviti svetišče Jupitru - uvedel rimske igre in dal zgraditi Circus Maximus - bil je priljubljen, blag vladar
Šesti	SERVIJ TULIJ	Etruščan	- dokončal gradnjo t.i. Servijanskega obzidja, ki je zajemalo vseh 7 gričev - na Aventinu je dal zgraditi svetišče boginji Diani
Sedmi	TARKVINIJ OŠABNI	Etruščan	- brezobzirni tiran - ljudje so ga sovražili zaradi prevelikih davkov - ubil je ženinega očeta Servija Tulija in tako prišel na oblast - leta 509 pr. kr. So ga Rimljani vrgli s prestola in ga izgnali → s tem se konča obdobje etruščanske kraljevine

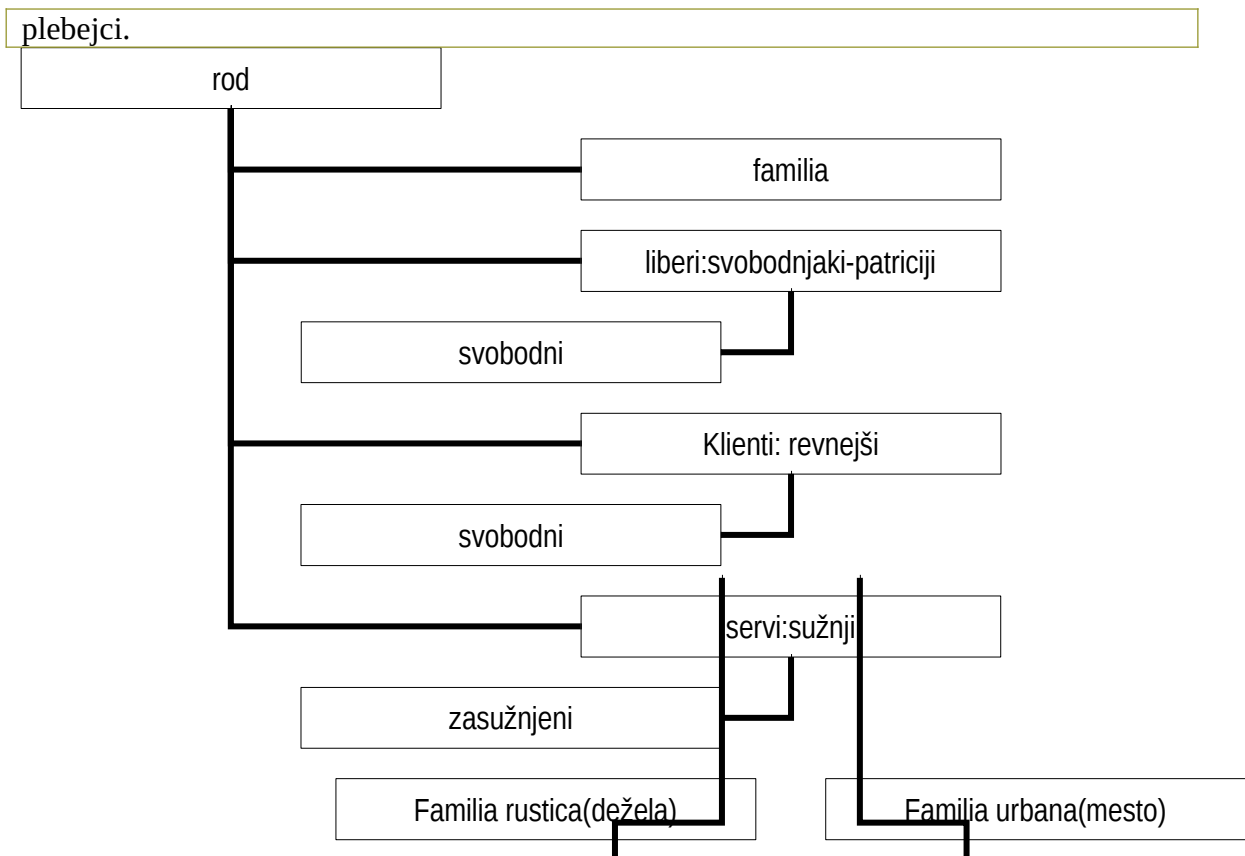
5.) Rimska družba v najstarejšem obdobju:

Več plemiških družin sestavlja rod ali gens. Na čelu je družinski poglavar, ki se imenuje pater familias ali patron. S svojo družino je lahko počel kar je hotel. 10 rodov tvori bratstvo ali kurijo. 10 kurij tvori pleme ali tribus. Na enem griču so živela 3 plemena (okoli 300 ljudi). To se je imenovalo rimsko ljudstvo oz. populus romani

6.) Prvotna politična ureditev v Rimu:

Kralj-rex: bog, vrhovni svečenik, najvišji sodnik in vojskovodja. Njegova oblast ni bila dedna. Pomaga mu svet starešin ali senat. Ljudstvo po kurijah se je zbiralo v plemijskih (kurijskih) skupščinah, kjer se je odločalo o vojni in miru ter sprejemalo in zavračalo sklepe kralja in senata.

Rimska družba se je delila na dva stanova (družbena reda)	
Patriciji	Plebejci
- premožni potomci uglednih prvotnih naseljencev - imajo vse politične pravice - veljajo za edine prave rimske državljane - sodelujejo v vojski	- kasneje naseljeni ali zaslužnjeni prebivalci - plačevali davke - mali posestniki, trgovci ali obrtniki - nimajo političnih pravic
Poroke med patriciji in plebejci so bile prepovedane. Ker plebejci niso bili zadovoljni svojim položajem pride do vojne med patriciji in	

Rim kot republika

1.) Nasprotja med patriciji in plebejci je prvi poskušal rešiti Servij Tulij, ki je z reformo v 6. stol. Pr. kr. Državo teritorialno razdelil na tribuse(4 mestne in sprva 17 kasneje 31 podeželskih). Dal je oceniti posestva in lastnike razdelil po premoženju:

Pet davčnih razredov		
1. razred	100.000 asov	98 centurij/glasov
2. razred	75.000 asov	Skupaj 95 centurij/glasov
3. razred	50.000 asov	
4. razred	25.000 asov	
5. razred	19.000 asov	

2.) Leta 509 pr. kr. So izgnali Tarkvinija Ošabnega; upor je vodil Junij Brut. S tem se konča obdobje monarhije in začne obdobje aristokratske republike.

3.) Politične organiziranost aristokratske republike:

Na čelu sta 2 konzula(patricija)-v času vojne uvedejo enega diktatorja.

- ✦ Pretorji:sodna oblast nad Rimom; podrejeni konzuloma, neomejena uradna oblast, medsebojni nadzor
- ✦ Cenzorji:podrejen položaj, medsebojni nadzor
- ✦ Edili:policijska oblast,tržni nadzor, nadzor nad praznovanji, skrb za

- svetišča, podrejen položaj, medsebojni nadzor
- ✦ Kvestorji: upravljanje državne blagajne, podrejen položaj, medsebojni nadzor
- ✦ Ljudstvo-ljudska skupščina
- ✦ Senat-svet starešin: glavna oblast > odloča o vsem

Plebejci nimajo pravic, zato se uprejo.

Upor plebejcev

Začetek: 1. polovica 5. stol. Pr. kr.

Vzrok: nezadovoljstvo; stanovski boj; boj za enakopravnost

- ✦ Najprej si izborijo pravico do 2 predstavnikov v ljudski skupščini → tribuna (ščitita pravice plebejcev; imata pravico veta).
- ✦ Prve zakone na 12 bronastih ploščah (strogi zakoni) zapišejo patriciji → postavili so jih na forum, da so vsi videli in se jih držali; sodniki so še vedno patriciji.
- ✦ 367 pr. kr. → plebejci dosežejo, da je eden izmed konzulov plebejec
- ✦ 287 pr. kr. → plebejci dobijo enake politične pravice kot jih imajo patriciji

Toda: politične funkcije v Rimu niso bile plačane

Glavni pridobitvi: 1 konzul in pravica veta.

Rimska zgodovina

1.)

a.) Ločimo tri velike dele:

- ✦ Kraljestvo: 753 pr. kr. do 509 pr. kr.
- ✦ Republika: 509 pr. kr. do 27 pr. kr.
- ✦ Cesarstvo: 27 pr. kr. do 476 - konec starega veka

b.) Kje leži Rim?

- ✦ S del Apeninskega polotoka
- ✦ Ob reki Tiberi
- ✦ Pokrajina Lacij

c.) Kdaj je bil Rim ustanovljen?

Leta 753 pr. kr.

2.)

KRALJESTVO

- ✦ Prebivalstvo ni bilo zadovoljno s kralji zato je Servij Tulij uvedel timokracijo (5 razredov).
- ✦ premoženje je po denarju (5 razredov, 1. odloča - v centurijski skupščini, največ odločanja ima 1. razred).
- ✦ leta 509 pr. kr. izženejo kralja.

3.)

REPUBLIKA

- Oblast je voljena
- Pomembno vlogo imata senat in skupščina
- Organi oblasti:
  - 2 konzula(v času vojne e diktator)
  - 8 pretorjev(sodna oblast)
  - Kvestorji(finančna oblast)
  - Cenzorji(cenijo premoženje)
  - Edili
- Funkcije eno leto
- Najpomembnejši organ je senat(300 senatorjev)
- Razlike med patriciji in pebejci:
  - Bogastvo
  - Dejavnosti
  - Davki
  - Odločanje
  - Vojska
  - Sodstvo
  - Med seboj se ne poročajo

Širjenje rimske oblasti

1.) Apeninski polotok:

- Etruščanska mesta(Veji-10 letna vojna>nova ozemlja)
- Galci-želeli le plenjenje in ropanje in ne osvajanja-pomemben pohod v 4. stol. Pr. kr. ;poveljstvo:Brenus
- Latini:v 5. stol. Pr. kr. so jim priznali avtonomijo, v 4. stol. Pr. kr. pa jim Rimljani vzamejo politično samostojnost, razpustijo zvezo, mesta priključijo Rimu jih zmanjšajo ali pa priključijo v Rimsko posest, ki se imenuje AGER PUBLICUS.
- Samniti:politična zveza
- V boju med mestoma Tarent in Rim zmaga kralj Pir a zmage ne zna izkoristiti zato je zmagovalec Rim.

Rim se po Pirovem umiku razširi v Sredozemlje in zato je bil spor med Kartažani ali Punci in Rimljani neizogiben.

Punske vojne

1.) Punska vojna(264-241 pr. kr.)-zaradi Sicilije
Zmagajo Grki in Rimljani ter osvojijo Sicilijo. Ta postane prva rimska provinca. Kasneje priključijo še Sardinijo in Korziko.

2.) Punska vojna(218-201 pr. kr.)-Kartažani se maščujejo
Kartažanski princ Hanibal se odpravi iz Španije na Apeninski polotok. Leta 216 pr. kr. Hanibal porazi Rimljane v bitki pri Kanah(216 pr. kr), vendar naredi usodno napako in ne zavzame Rima zato jih Rimljani izženejo. Rimljani zmagajo in določijo mirovna določila za Kartagino:

- Omejena je samo na ozemlje v Afriki(Rimljani dobijo Španijo).
- Plačati morajo vojno odškodnino.
- Odvzeli so jim ladjevje.
- Kartagina se je lahko borila samo z dovoljenjem Rimskega senata.

3.) Punska vojna(149-146 pr. kr.)-Kartagina se bojuje brez dovoljenja
Dcipio Afiški po naročilu Rimskega senata napade Kartagino v bitki pri Zami(202 pr. kr.), ki se začne branit in bojevat brez dovoljenja.

Kartagino po zmagi leta 146 pr. kr. požgejo, uničijo, preklejejo in potresejo s soljo, prebivalce pa ubijejo.

Rimska osvojitvev Balkana in Vzhodnega Sredozemlja

Balkan je postal zanimiv za Rimljane že po prvi punski vojni. Po uspešnih bojih z ilirsko kraljico Tevto(vladala na območju današnjega Kotorskega zaliva), so Rimljani svoj vpliv na južnem delu Ilirika še utrdili. Uspešno so širili oblast tudi na severu Italije, kjer so Padski nižini premagali Galce in ustanovili rimsko provinco Galijo.

Po osvojitvi Padske nižine so prodirali proti vzhodu in Jadranu. Podredili so si keltske Karne in nekatera plemena sz od Neretve(Histre, Delmate, Liburne in Japode).

Romanizacijo Padske nižine so nadaljevali z ustanovitvijo latinske kolonije Aquileie(181 pr. kr.).

Za prodor v Vzhodno Sredozemlje so Rimljani spretno izkoriščali medsebojne spore med posameznimi območji in jih vključevali v nastajajoči svetovni imperij. V bojih proti Makedonskim vladarjem je rimsko ladjevje premagalo svoje vzhodne nasprotnike. Makedonija je postala rimska provinca. Grške države, ki so bile do tedaj odvisne od Makedonije so proglasili za svobodne, toda pod rimskim nadzorom. Potem, ko so leta 146 pr. kr. porušili Korint je v nekaj letih vsa Grčija postala rimska provinca Ahaja.

V Egiptu so se Rimljani sprva pojavili kot zavezniki, kasneje pa so pokorili še to zadnje helenistično območje.

Vse maloazijske posesti, ki jih je selevkidski kralj v boju izgubil, je moral prepustiti Rimljanom. Ti pa so jih predali v roke domačim dinastom. Posamezna mesta so razglasili za svobodna. Posebne privilegije so dali pergamonskemu kralju Evmenesu drugemu.

Rimski orel, znamenje mogočne rimske oblasti je v Sredozemlju dokončno zagospodaril, ko je leta 133 pr. kr. Atalos iz Pergama zapustil Rimu svoje kraljestvo in je nastala provinca Azija.

Rimska uprava

1.) Rimska uprava na Apeninskem polotoku
Rimljani so mesta oz. ozemlja na Apeninskem polotoku razdelili v tri kategorije → neenotnost.
Ta mesta imajo različne pravice/statuse:

- ✦ RIMSKE DRŽAVLJANSKE KOLONIJE (največ pravic) - enakopravni, enakovredni
- ✦ MUNICIPIJI - poldržavljeni (samouprava, sodelujejo z Rimom)
- ✦ ZAVEZNIŠKA MESTA (NOBENIH PRAVIC)

Za Rimljane je značilna politika: DIVET ET IMPERA (deli in vladaj) za zunanjo politiko in kruha in iger za notranjo politiko → tako so lažje obvladovali ta prostor.

2.) Rimska uprava v Sredozemlju

Rimljani so v Sredozemlju ustanovili veliko provinc (Ahaja, Afrika, Makedonija, Hispanija, ...). Osvojena ozemlja plačujejo vojni davek - TRIBUT, imajo pa tudi druge gospodarske koristi (surovine, sužnji, trgovina, ...). Mesta so delili na svobodna in nesvobodna. Na čelu provinc so rimski upravniki.

S širitvijo Rima se začne širiti proces Romanizacije. Širijo se latinski jezik, latinica, rimsko pravo, umetnost, vera, običaji, tradicija, ...

Posledice romanizacije	
Negativne	-Pobiranje davkov v provincah -Delovna sila-sužnji -Pozitiven vpliv na gospodarstvo
Pozitivne	-Stalni spopadi: uničenje, škoda -Propadanje kmetov: socialni problemi

Še večji problemi nastanejo, ko Rim preneha osvajati - pomanjkanje delovne sile. V 2. stol. Pr. kr. Rim začenja doživljati krizo na več področjih: socialno vprašanje - kmetje.

Reforme bratov Grakhov (Tiberi, Gai)

(2., 1. stol. pr. kr./133-121 pr. kr.)

Začeli so propadati kmetje, ki so ostali brez zemlje, ker so si jo začeli prilaščati veleposestniki. Propadli kmetje so odšli v mesta (predvsem v Rim) > mestna revščina (osnovni socialni problem).

Brata Grakh sta se lotila reševanja kmečkega socialnega vprašanja.

Tiberi začne izvajati agrarno reformo:

- ✦ Veleposestnikom vzamejo viške zemlje (nad 500 oralov) in jih razdelijo kmetom (dobili NAJ BI okoli 7,5 oralov).
- ✦ Temu nasprotuje senat - bogati.

Tiberi ni ponovno izvoljen in ga ubijejo.

Gai je opravljal enako funkcijo kot Tiberi, bil je ljudski tribun - varoval je pravice revnih. Nadaljevati je hotel agrarno reformo, proti je senat. Rezultat je enak kot pri Tiberiju. Potem je Gai prosil sužnja, naj ga ubije. Umrta sta oba brata.

Poskus rešitve agrarnega vprašanja ne uspe. Rimski politični prostor, se je razdelil na 2 dela/2 stranki:

- ✦ Optimati (ne želijo reform; plemstvo, aristokracija - višji sloj)
- ✦ Popolari (množice; zagovarjajo reforme - tudi agrarno > so za napredek)

Marijeve vojaške reforme

Marij: konzul (vojaška oblast)

- ✦ Vojska se je sama opremljala
- ✦ Vojska: osnovna moč rimske države; ko je vojska v krizi je Marij uvedel najemniško-plaćano vojsko (plačuje jo država).
- ✦ Služil ji je lahko vsak svoboden moški, star nad 16 let, ki je bil sposoben za vojsko
- ✦ Najemniško vojsko je opremljala držala, plačevali pa so jih tudi plačo ali MEZDO.
- ✦ Vojska je bila deležna vojnega plena ob ropanju mest
- ✦ Po 20. letu so vojaki postali VETERANI; takrat so jim dali zemljo in nastale so veteranske kmetije → niso prinašale dobička
- ✦ Vojska je dobila pomembno vlogo v političnem življenju, naklonjena je bila svojim poveljnikom.

Kriza v rimski državi je dobivala vedno večje razsežnosti, tako so se začeli upirati Italiki, province, prišlo je tudi do državljanske vojne → Spor med optimati in populari. Trajala je od 84 pr. kr do 82 pr. kr. in v tej vojni sta se spopadla Marij (populari) in Sula (optimati). Sulo je določil senat, Marija pa ljudska skupščina. Marij je umrl, zmaga Sula.

Sulova diktatura

Sula je po zmagi nad Marijem postal diktator. Državo je uredil tako, da je odgovarjalo zgornjim slojem. Senat je povečal na 600 članov. Dopolnil ga je s svojimi pristaši. Marijevimi somišljenikom je dal zapleniti premoženje. Zmanjšal je moč in pomen ljudskih tribunov. V province je imenoval PROkonzule in PROpretorje.

Ko je oblast uredil tako, da je ustrezala višjemu sloju se je umaknil v pokoj.

Spartakov upor

Sužnji niso bili zadovoljni s svojim položajem. Do uporov je prihajalo zaradi davkov, vojn, pustošenja, zaslužnjevanja, ...

Spartak je bil vojni ujetnik-gladiator(učitelj v gladiatorski šoli).

Leta 73 pr. kr. je pripravil upor in skupaj z približno 70 gladiatorji mu je uspelo pobegniti. Pridružili so se jim tudi ostali sužnji in obubožani kmetje. Njegov cilj je bil osvoboditi sužnje in jih popeljati v njihovo domovino. S tem se niso strinjali propadli kmetje, ki so želeli ostati v mestu in dobiti zemljo. Prišlo je do nesoglasij med uporniki. To pa je zelo koristilo rimski oblasti, saj je tako lažje zadušila upor. Ujete ubežnike so pribili na 6000 križev ob cesti, ki se je imenovala Via Apia. To dejanje naj bi bilo drugim v strah, da ne bi prihajalo do podobnih uporov.

Prvi triumvirat

Oblast prevzamejo trije pomembneži zadnjega obdobja rimske republike:

GAJ GNEJ POMPEJ(uspešni vojskovođa)

MARK KRAS(bogat, predstavnik viteštva)

GAJ JULIJ CEZAR(najbolj priljubljen iz tega obdobja)

Sklenili so zvezo, ki se je imenovala PRVI TRIUMVIRAT(60-59 pr. kr). Ta zveza je bila ustanovljena z namenom, da bi si zagotovili oblast, senatu pa odvzeli čim več pravic. Bili so pristaši popularov, zato jih je ljudstvo podpiralo.

Gaj Julij Cezar(13. 7. 100 pr.kr - 15. 3. 44 pr. kr)

Bil je general rimske vojske, politik, državnik in zgodovinar. Njegovi starši so prihajali iz dveh pomembnih bogatih rimskih družin in sicer JULIJCEV(Patriciji) in AVRELIJCEV(plebejci)→zato je bil pristaš popularov.

Cezarjev vzpon na oblast

- ✦ Za politiko se je odločil že zelo zgodaj
- ✦ Najprej se je izkazal kot govornik(2. mesto/1. mesto=Cicero)
- ✦ Uspešno je nastopil proti razbojnikom, ki so strašili po Sredozemlju
- ✦ Napadel jih je pri otoku Farmakuzi, kjer so ga ujeli a se je proti odkupnini rešil, zbral vojsko in jim vrnil udarec
- ✦ Do leta 59 pr. kr. je opravljal razne uradniške službe v provinci Španiji
- ✦ Leta 59 pr. kr je kot konzul uvedel agrarni zakon, po katerem so veterani dobili zemljo
- ✦ Nastopil je proti ožemanju provinc njihovih senatorskih upraviteljev
- ✦ Ljudstvo mu je zato za 5 let zaupalo v upravo Cisalpinsko ali Tostransko provinco Galijo v porečju reke Pad in provinco Ilirik.
- ✦ Natu me je senat za 5 let še ponudil še namestništvo v Narbonski ali Onstranski Galiji
- ✦ Njegova zaveznika Kras in Pompej sta v upravo dobila Španijo in Sirijo.
- ✦ Po izteku prvega konzulata je Cezar politične posle v Rimu poveril ljudskemu tribunu Klodiju in kot rimski namestnik-PROkonzul odšel v Galijo, kjer se je zadržal kar 8 let. Tam je namreč prišlo do bojev z Galci, ki jih je Cezar skušal podrediti.

Galske vojne (58-51 pr. kr.)

Cezar si je s svojimi osvojitvami v Galiji pridobil svetovno slavo. K temu je pripomogla tudi njegova knjiga Galska vojna. Njegovi boji so bili usmerjeni proti Keltskim Helvetom, ki so se priseljevali v Galijo, proti germanskim plemenom in proti belgijskim plamenom. Uspešno je zatrl upor Venetov v Quiberonskem zalivu in premagal plemena v Akvitaniji (JZ Galija). Vsa Galija je po večletnih bojih postala rimska provinca:

“Vsa Galija je pomirjena!”

Cezar po uspehih v Galiji

Svojo armado je vodil celo v neznano deželo Britanijo-tja je odplul celo dva krat, vendar tam ni našel ničesar, kar bi bilo vredno jemati.

Cezarjeva diktatura in reforme (49-44 pr. kr.)

Medtem, ko je Cezar uspešno osvajal Galijo, se je Kras že leta 53 pr. kr. spustil v boj s Parti in bil ubit. Triumvirata ni bilo več. Zaostri so se boji med optimati in populari. Pompeja je senat imenoval za edinega konzula in mu zaupal priprave za obrambo republike. Proti Cezarju je nastopil z zakonom, ki mu je po končanem 5 letnem poveljstvu v Galiji prepovedal vrnitev v Rim z vojsko. Prišlo je do državljanske vojne, ki je trajala od leta 49 pr. kr do leta 46 pr. Kr. leta 49 pr. kr. je Cezar odšel na pohod proti Rimu čez reko Rubikon in izrekel naslednje znamenite besede:

“Kocka je padla!”

Brez boja je zavzel Rim. Pompej se je umaknil proti Grčiji. Cezar si je priključil še Italijo in Španijo, nato pa je odšel proti vzhodu. Leta 48 pr. kr. je v bitki pri Farzalu v Tesaliji dokončno premagal Pompeja. V Aleksandriji je potekal boj za nasledstvo, kamor se je vmešal Cezar in prestol zaupal princesi Kleopatri. V znamenju gesla:

“Prišel, videl, zmagal!”

Je obračunal z morskimi razbojniki, v mali Aziji je premagal kralja Nikomedesa iz Britanije in zlomil upor Pompejevih pristašev v severni Afriki in južni Španiji. Leta 45 pr. kr. se je vrnil v Rim in proslavil vseh svojih 5 triumfov: Galija, Egipt, Pont, severna Afrika in Španija.

Cezarjeve reforme

✦ Politične reforme:

Senat je povečal na 900 članov-postal je diktatorjev organ-kronski svet
Uvedba nove upravne ureditve občin, Rim ostane glavno mesto
Podelitev rimskega državljanstva prebivalcem Sicilije, severne Italije in Španije
Vključitev Tostranske Galije v Italijo

✦ Gospodarske reforme:

Uvedel je javna gradbena dela in s tem podprl ljudstvo
Razdelitev žita revnim in znižanje dolgov
Ureditev prometnih razmer v mestu
Skrb za javne zgradbe

✦ Družbene reforme:

Naseljevanje nepreskrbljenih veteranov in proletarcev na ozemljih zunaj Italije
Ponovna poselitev Kartagine in Korinta
Plačevanje odškodnine Italcem in njihovo naseljevanje zunaj Italije

✦ Kulturne reforme:

Zakon proti razkošju
Reforma koledarja:Julijanski koledar(namesto luninega)
V Rimu je dal zgraditi nov trg:Forum Iulium z baziliko
Skrb za ljudske igre
Eno izmed svetišč je bilo posvečeno Cezarjevi dobrosrčnosti in v templjih so stali kipi z njegovimi potezami, ki so predstavljali Julijskega Jupitra
VSE CEZARJEVE REFORME SO IMELE NAMEN ZDRUŽITI RIM S PROVINCAMI V MONARHIJO PO HELENISTIČNEM VZORU.

Cezarjev padec

Ker je bilo očitno, da bodo Cezarjevo moč z oblasti spravili samo z silo, se je zbrala skupina zarotnikov pod vodstvom Marka Junija Bruta in Kasija in ga leta 44 pr. kr. ubila.

Drugi triumvirat in državljanska vojna (44-30 pr. kr.)

Po Cezarjevi smrti je poveljstvo v državi prevzel senat. V svoji oporoki, ki jo je prebral Cezarjev privrženec in vojaški poveljnik Mark Antonij je Cezar vsakemu državljanu zapustil del svojega premoženja(300 sestercev).

Oblast v državi so si z medsebojnim sporazumom zagotovili:

MARK ANTONIJ

GAJ OKTAVIJAN(Cezarjev zakoniti dedič)

MARK LEPID

Leta 43 pr. kr. so se povezali v drugi triumvirat in v državi uvedli vojaško diktaturo. V Rimu se je ob tem vnela državljanska vojna med republikanci in triumviri, ki so skušali kaznovati Cezarjeve zarotnike. 1. 11 42 pr. kr. so dosegli, da so Cezarja razglasili za Boga.

Leta 42 pr. kr. so se triumviri odpravili proti vzhodu, kjer je jeseni prišlo do odločilne bitke štirih vojskovodij: Brut in Kasij proti Antoniju in Oktavijanu. Pri Filipših sta zmagala Antonij in Oktavijan. Vzhodne province so prišle pod njuno oblast.

Leta 40 pr. kr so si triumviri razdelili državo: Gaj Oktavijan je dobil Zahod, Mark Antonij Vzhod in Mark Lepid Severno Afriko. Italije ni dobil nihče, saj so po medsebojnem sporazumu imeli pravico do oblasti v Rimu vsi trije.

Po tem sestanku so odšli vsak na svoje območje:

Oktavijan je z zahoda uspešno nadzoroval Italijo in na Balkanu premagal Ilirska plemena. S svojo vojsko je prišel tudi na današnje slovensko ozemlje.

Lepid je odšel v Severno Afriko a se je kmalu vrnil v Rim in se zadovoljil s svečeniško službo pontifexa maximusa.

Mark Antonij se je uspešno bojeval s parti na vzhodu. Zapletel se je s Kleopatro in Egipt izbral za središče svoje dinastične politike.

Oktavijan je začel načrtovati samostojen prevzem oblasti in se je pripravljaj na obračun z Antonijem in privrženci. Leta 31 pr. kr. je v bitki pri Akciju (ob obali zahodne Grčije) usodno premagal Antonija in Kleopatro, ki sta zbežala v Egipt, kjer sta naredila samomor.

Rimsko cesarstvo

1.) principat-----27 pr. kr. - 284

Senat in cesar

2.)dominat-----284 – 476

Cesar ima vso oblast→absolutni vladar

Reforme cesarja Avgusta:

✚ Politične in upravne:

Senat zmanjša na 600 članov.

Postopoma je osnoval lastno uradništvo-birokracijo.

Prebivalcem rimskih provinc je podelil državljanstvo.

Provinc je razdelil na senatorske in cesarske ali vojaške.

Izvedel je popis prebivalstva in popis premoženja.

Nastopil je tudi proti izžemanju in ropanju provinc.

✚ Vojaške:

Reorganiziral je vojsko.

Dokončno je postala poklicna.

Razporejena v 28 legijah-vedba armade.

Večino je bila postavljena v cesarskih in obmejnih provincah.

Poleg redne je obstajala tudi pomožna vojska, ki so jo sestavljali ljudje iz provinc.

Po 20. letu je vojak postal veteran in je dobil zemljo v eni izmed provinc.
V Italiji je bila razporejena le Avgustova osebna straža, legija izbranih vojakov-pretorijancev.

Zlata doba miru

Leta 9 je rimska vojska prvič premagana v Tevtoburškem gozdu. Meja rimske države se je ustalila na dveh rekah: Ren in Donava. Na vzhodu je meja reka Evfrat, imperij pa je zajemal še del severne Afrike in sicer do puščave-Sahare.

Med rekama Ren in Donavo je začel Avgust graditi obrambni zid-Limes. Rimska država se je začela braniti.

Gospodarstvo

Večina ljudi se je v tem času ukvarjala s kmetijstvom. Rimljani so že poznali dvoletno kolobarjenje, uporabljali pa so plug, žetveni stroj in soliter-kot gnojilo. Izsuševali so močvirja, v nekaterih delih so imeli tudi namakalne sisteme-Nil, Evfrat. Zemlja je bila v rokah veleposestnikov-latifundistov in tudi malih kmetov. S prenehanjem osvajanj se je prenehala dotok suženjstva-delovne sile in zato so v Rimu uvedli novo obliko gospodarjenja-KOLONAT/ZAKUPNIŠTVO. Kolon je zemljo dobil za določeno obdobje, del pridelka je dolžan dati lastniku-koliko pa je odvisno od pogodbe. Koloni so postali propadli kmetje, drugo revno prebivalstvo in celo sužnji. To pomeni prehod iz sužnjelastništva v fevdalizem. Poleg kmetijstva sta se razvijali tudi obrt in trgovina.

OBRTI:keramika(pečatna keramika-Atene), železarstvo, tkalstvo, predilstvo, zlatarstvo, ladjedelništvo, ...

Gospodarska dejavnost se je razvila. Obrtniki so se povezovali v obrtne združbe-KOLEGIJE. Izjemno pomembna postane trgovina, ker so v času miru trgovci varni, prometne povezave so dobre-predvsem ceste in pomorske poti. V državi je uveden enoten denar in enotne mere-uteži. Artikli so zelo raznoliki. Trgovali so z živino, pšenico, obrtnimi izdelki(vino, nakit, olje, les, oblačila, ...), ... Trgovali so tudi z vzhodom:svila, začimbe, sužnji, ... Standard prebivalstva se je v obdobju cesarja Avgusta izboljšal. Zmanjšalo se je število brezposelnih. Bil je priljubljen vladar.

Romanizacija

V svetovni rimski državi se začne proces romanizacije-poenotenja. Romanizacija pomeni širjenje rimskega vpliva, kulture, civilizacije na nerimskih območjih. Širi se jezik, pisava, kultura, vera, pravo, običaji, ... Romanizacijo širijo uradniki, trgovci, vojaki, veterani, ... Močnejša je bila na zahodu. Vzhodnejši del je bil razvitejši-vpliv stare Grčije. Zelo močno sta se romanizirali Hispanija in Galija. Romanizacija se je razširila tudi v naše kraje(podlaga za evropski razvoj).

Dinastije v obdobju principa

- 1.) Julijsko-Klavdijska dinastija
Avgust(prvi cesar principata;vladal od leta 27)
Tiberij
Kaligula(menil je, da je bog/ubijejo ga pretorijanci-njegova osebna straža)
Klavdij
Neron(naj bi dal požgati Rim-obtožil je kristjane, dal je ubiti svojega učitelja Seneko in sorodnike, sicer pa je izobražen)
- 2.) Flavijska dinastija
Despazijan
Tit(v njegovem času izbruhne Vezuv)
Domicijan

Vsi trije so znani po okrutnosti.

3.) Antoninijska dinastija-posinovljeni cesarji

Trajan(v njegovem času rimska država doseže višek-največji obseg z mejami na vzhodu Tigris, v Evropi pa je šel preko Donave)

Hadrijan(meja je ponovno na Evfratu, gradil je Limes-Hadrijanov zid v Angliji)

Mark Avrelij(filozof na prestolu-zelo izobražen, spopadal se je že z Germani)

4.) Severska dinastija(nasledniki cesarjev-niso posinovljeni)

Septimij Sever

Karakala(leta 212 je izdal zakon-constitucijo Antoninijana; vsem svobodnim prebivalcem je podelil državljanstvo/prispeval je k romanizaciji Rima)

5.) Vojaški cesarji

Oklicala jih je vojska.

Vladala sta tudi po dva istočasno.

Mnoge so fizično odstranili.

Cesarstvo je zajela politična kriza-kriza vladanja.

Konec tej krizi je naredil cesar Dioklecijan z uvedbo dominata.

Dominat (284 – 476)

Rimsko cesarstvo je v 3. stoletju v krizi, ki se je začela že v 2. stoletju. Bila je gospodarska, politična in družbena kriza.

Gospodarska kriza

Zajela je podeželje, propadali so mali kmetje, primanjkovalo je delovne sile-sužnjevi (prenehal se je čas osvajanj). V krizi sta tudi obrt in trgovina, uveljavljati se je začelo naturalno gospodarstvo, denar nima vrednosti, province so se osamosvajale, država pa je ogrožena na mejah(pritiskajo Germani), rimska vojska se posveča obrambi in ne več osvajanju.

Politična kriza

Cesarje je postavljala vojska, osrednja oblast je šibka. Država je ogrožena na propad, zato so potrebne spremembe. Nastopilo je obdobje dominata.

V času dominata so vladali trije pomembni vladarji:

1.) DIOKLECIJAN

Vlada konec 3. stoletja. Je absolutni vladar-senat je izgubil vlogo. To obliko vladanja imenujemo dominat. Uvedel je številne reforme. Državo je razdelil na 2 dela vzhodni in zahodni del. V vsakem delu sta vladala po en cesar Avgust in njegov namestnik Cezar. V vzhodnem delu je bilo najpomembnejše mesto Nikomedija, Avgust pa je bil Dioklecijan. V zahodnem je bilo pomembno Milano in Avgust Maksimiljan. Uvedel je diaceze(upravna območja) in povečal število provinc-boljši in podrobnejši nadzor nad državo. Povečal je število uradnikov, ki so mu bili naklonjeni, saj jih je plačeval. Predstavljali so mu prvo oporo. Druga opora je bila vojska. To je okrepil ob meji, uvedel pa je tudi konjenico. Ločil je vojaško in civilno oblast. Za izvedbo teh ukrepov je država potrebovala več denarja:davčna reforma—obdavčijo kmete/nizje sloje(ker jih je največ-veliko denarja). Uvede dednost poklicev in omeji svobodno gibanja. Maksimiljan je cene osnovnih življenjskih potrebščin in plač. Uvedel je tajno policijo. Znan je tudi po preganjanju kristjanov. Ko je uredil zadeve se je upokojil in se umaknil v svojo palačo v Split.

2.) KONSTANTIN VELIKI

313 Milanski edikt s katerim krščanstvo postane dovoljena vera-enakovredna poganstvu

Zgradil je novo prestolnico KONSTANTINOPELJ(Bizanc, Carigrad, Istanbul)

Vladal je v vzhodnem delu.

Vladal s pomočjo birokracije in vojske-absolutni vladar.

3.) TEODOZIJ

391-izda zakon s katerim je krščanstvo edina dovoljena vera-državna vera

394-bitka pri Frigidu(Ajdovščina)-odločilna bitka za krščanstvo;spopadeta se Teodozij(krščanstvo) in Evgenij(poganstvo).

Teodozij je vladal v V delu, Evgenij pa v Z.

Zmagal je Teodozij in dokončno je uveljavil krščanstvo.

395-Teodozij državo 2 delov razdeli na 2 državi:zahodno rimsko cesarstvo in vzhodno rimsko cesarstvo. Meja:Beograd, Kotor, zaliv vzhodne Sirte v Afriki

375 so začeli prodirati Huni, ki so povzročili poseljevanje ljudstev/rimska država je ponovno krepila meja in tako so uvedli FEDERATE-Germani, ki varujejo rimske meje/za to svojo službo od Rimljanov dobijo potrebščine.

Zahodno rimsko cesarstvo je imelo najprej središče v Milanu, nato v Raveni. Vzhodno pa v Konstantinoplu-postaja krščansko mesto. Vzhodnejši del je razvitejši od zahodnega(zelo razvita obrt, trgovina)-pomembna provinca je Egipt-žito. V vzhodnem delu je manj kmetov kot v zahodnem-večja gospodarska kriza. Pritisk Germanov je močnejši na zahodno cesarstvo. Jezik v zahodnem delu je latinščina, v vzhodnem pa grščina.

Leta 476 je zahodno rimsko cesarstvo propadlo. Germanski vojaki so odstranili zadnjega zahodno rimskega cesarja Romula Avgusta in Odoakerja, svojega poveljnika okličejo za kralja Italije. To pomeni konec zahodno rimskega cesarstva in konec starega veka.

Vzhodno rimsko cesarstvo je živelo dalje. Zahodni del je preživelo za 1000 let→Bizanc/Bizantinsko cesarstvo, ki traja do 1453, ko so Bizanc zavzeli Turki. Potem Bizanc postane Istanbul(dnašnja Turčija).

Naši kraji v rimskem obdobju

V starem veku oziroma v Antiki so na našem ozemlju živeli Kelti in Iliri. Tu je živelo več plemen:Noričani, Tavriski, Latobiki, Karni; Histri, ...

Na našem ozemlju je več Keltov. Tu so potekale z Rimom pomembne trgovske poti. V Noriku na severu je zelo razvito železarstvo, kar je zelo pomembno za Rim(vojska).

181 pr. kr. Aquileja:središče, od koder so Rimljani napadali. Naše ozemlje so začeli osvajati v 2. stol. pr. kr. Osvajali so ga do leta 0.

Regije: X. regija, norik, panonija. →v času različnih cesarjev so se meje pomikale.

Rimljani so na našem ozemlju gradili ceste in postavljali tabore. Ko so tabor zapustili so nastala mesta. Prišlo je do romanizacije na našem ozemlju. Najpomembnejše mesto je Petovio, ki je kolonija. Ostala manj pomembna mesta so municipiji(poldržavljeni):Emona, Celeia, Castra(Ajdovščina), Navportus(Vrhnika). Najpomembnejše pristanišče je bilo Nevioudunum(Drnovo pri Krškem-Sava).

Preko našega ozemlja je potekala pomembna rimska cesta od Aquileje proti meji-proti Donavi. Šla je preko Adpiruma(Hrušice), Nauportusa(Vrhnike), Emone, Atransa(Trojane), Celeie in Petovija, na sever pa je tekla Jantarjeva pot(trgovanje z jantarjem).

Gospodarstvo

Kmetijstvo

Največji del prebivalstva je živel od kmetijstva, ukvarjajo pa se tudi z obrtjo in trgovino. Rimljani so vplivali na gospodarstvo na našem ozemlju. Tako je prišlo do nekaterih sprememb v kmetijstvu:

Uvaja se dvoletno kolobarjenje, uvajajo plug, pridobivajo nove površine z izsuševanjem močvirij, k nam so prinesli vinsko trto, pospešujejo oljarstvo in sadjarstvo(jabolka).

Na našem ozemlju so bili predvsem manjši kmetje, nekaj pa tudi latifundi. Največ so pridelali žita.

Obrtna dejavnost

Na našem ozemlju je bila razvita že pred prihodom Rimljanov. V Noriku je bilo razvito železarstvo in tudi trgovina z Rimom. Železarstvo se je v tem obdobju še naprej razvijalo. Razvito je bilo tudi lončarstvo, kjer so izdelovali različne posode. Bolj fino keramiko so uvažali-pečatna keramika:Teresigilata. Pri nas je razvito tudi kamnoseštvo, kjer so izdelovali različne nagrobnike in druge stvari. Marmor so dobivali predvsem iz Pohorja. Trgovina je potekala tudi po našem ozemlju, tako da so uvažali in izvažali skozi celoten imperij.

Kultura

V rimskem obdobju pri nas govorimo o provincialni kulturi. Gre za prepletanje in sovplivanje kulture ljudstev na našem ozemlju z rimsko kulturo. Do tega spoja je prišlo na večih področjih:arhitektura, kiparstvo, jezik, religija, ...

Iz rimskega obdobja se je na našem ozemlju ohranilo več ostalin. Najpomembnejše so:

Ostanki obzidja(Castra in Emona)

Ostanki mest/mestnih naselbin (Petovio, Emona, Celeia, ...)

Vile rustice

Ostanki mozaikov na tleh in fresk(Ferantov in Jakopičev vrt v Ljubljani)

Ostanki zgradb, centralne kurjave, kloake, vodovodi

Ostanki nekropol, pokopališč(Šempeter)

Ostanki posod-oljenke

Kovinski izdelki(orožje, orodje, denar, nakit-spnke:FIBULE)

Ostanki steklovine

Muzeji:

Narodni in mestni muzej v Ljubljani, Celjski muzej, Ptujski muzej

Kipi:

Kip Emonca, kip Mitre, Orfejev spomenik, rimski bogovi, reliefi(relief pošne kočije)-tudi nagrobniki

Nekatere ostanke so kasneje uporabili kot gradbeni material.

Vera

Prvotni prebivalci so bili politeisti. Rimljani so k nam širili rimske bogove(romanizacija,212-konstitucija Antoninijana-vsi državljani postanejo svobodni ljudje). Nato se k nam širi krščanstvo.

Za naše ozemlje je značilen tudi MITRAIZEM kult Mitre(bog svetlobe, dobrega->izhaja iz Perzije)→dualistična vera(bog slabega, teme-Ariman). To je moški kult, poleg vojakov ga častijo tudi trgovci. Za opravljanje obredov so uporabljali mitreje(najbolj znani mitreji so na Ptujju).

Krščanstvo je tudi na našem ozemlju postalo dovoljeno in nato državna vera.

394 je pri Frigidu na našem ozemlju potekala odločilna bitka med kristjani in pogani. Tudi na našem ozemlju smo dobili škofije(Ptuj je bil že v Antiki škofija-ŠKOF:VIKTORIN-znan po verskih spisih).

Ob delitvi rimskega cesarstva je naše ozemlje prišlo pod zahodni del.

Pozno antično obdobje na slovenskem

Ker je tudi naše ozemlje pod zahodno rimskim cesarstvo, tudi na naše ozemlje vdirajo tuja ljudstva-barbari. Začeli so se vdori, vpadi, nasilje, ubijanje, ropanje, plenjenje, ... na naše ozemlje so vpadali:Huni, Vzhodni Goti-Germansko pleme, Langobardi-Germansko pleme, Slovani in Avari. Vsi so plenili in ropali predvsem mesta. Tukajšnje prebivalstvo se je pred temi vpadi zateklo v GRADCE(težje dostopne/bolj odročne kraje, kjer so si postavili naselja-gradce). V času vpadov teh ljudstev je bilo tudi pri nas veliko uničenega in oplenjenega. V 6. stoletju se na to ozemlje naselijo Slovani.

Vsakdanje življenje rimljanov

V mestu Rim je v času cesarja Avgusta živel približno milijon ljudi. Razlike med prebivalci so bile zelo velike. Bogati so imeli poleg hiše v mestu tudi vilo na deželi.

Rimska hiša:

Atrium:notranje dvorišče z Impluvium-om(bazen za zbiranje deževnice).

Peristil:vrt s stebriščem.

Med atrijem in peristiom je bila Sprejemnica, kjer je družina preživljala največ časa. V njej so sprejemali obiske. Pohišta je bilo zelo malo. Vsaka hiša je imela družinski oltar-Lararij.

Večina prebivalstva je živela v gosto naseljenih večnadstropnih hišah insulah. V spodnjih prostorih so bile taberne(prodajalne). Zgoraj so bili apartmaji za bogatejše na podstrešju pa so živeli najrevnejši.

Terme(ženske ločene od moških):

Apodytorium(garderoba)→Tepidarium(prostor z vročim zrakom)→Caldarium(topla kopel)→Frigidarium(mrzla kopel)→masaža

Gledališča(za bogatejše ljudi):

Komedije in tragedije-moški(maske in koturne)

Mimus-rimski tip gledališča:pantomima→tudi ženske

Amfiteater(revnejši):

Arena, kolosej(zabava ljudi, 50.000 sedežev)

Enkrat mesečno so cesarji revežem razdelili žito in jim pripravili igre.

Circus maximus:dirke z vozovi///Hipodrom:konjske dirke

Odeon(pokrit prostor za glasbene prireditve)

Rimska kultura

12 bogov ali 6 dvojic:

Jupiter in Junona/Nepton in Cerera/Mars in Venera/Apolon in Artemida/Vulkan in Vesta/Merkur in Minerva

PANTEON(svetišče vseh bogov v Rimu) /// PARTENON(svetišče boginji Ateni v Grčiji)

Vojaška tehnologija:katapult, ovni, oblegalni stolpi, ...

Kmetijska tehnologija:mlin(vodni pogon), gnojila, žetveni stroj,...

Umetnosti:arhitektura, kiparstvo(realistično), slikarstvo(freske, mozaiki, portreti), ...

Hišnim bogovom so doma postavljali oltarčke(v njih naj bi počivale duše umrlih sorodnikov)→TOTEMIZEM.

Hrana

Revni:fige, vino, redkvice, kruh

Bogati:ležali, bogata, razkošna hrana, brez pribora, roke so si brisali v sužnjeve lase

Glavni dnevni obrok večerja.

Šužnji:

PREPOVEDANE POROKE

Seneka(filozof):humano ravnanje s sužnji

Sužnji grškega porekla so bili izobraženi:zdravniki, učitelji

Liberi:osvobojeni sužnji

Gladiatorji:sužnji v arenah

Galijoti:na ladjah